

Karasová, Nikola

Jana Poláková. Dva životy, dvě kultury, dvě země. Řekové na českém území od 2. poloviny 20. století do současnosti. Brno: Nadační fond Hellenika, 2020, 313 str. ISBN: 978-80-210-9665-3.

Neograeca Bohemica. 2021, vol. 21, iss. [1], pp. 101-104

ISBN 978-80-11-01324-0

ISSN 1803-6414 (print); ISSN 2694-913X (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/NGB2021-1-7>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144759>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jana Poláková. Dva životy, dvě kultury, dvě země. Řekové na českém území od 2. poloviny 20. století do současnosti. Brno: Nadační fond Hellenika, 2020, 313 str. ISBN: 978-80-210-9665-3.

Nikola Karasová*

<https://doi.org/10.5817/NGB2021-1-7>

Kniha s názvem *Dva životy, dvě kultury, dvě země. Řekové na českém území od 2. poloviny 20. století do současnosti* etnoložky Jany Polákové znovuotevřela u příležitosti 70. výročí řecké občanské války (1946–1949) téma řeckých uprchlíků v Československu a jejich potomků. Osudy tzv. řecké politické emigrace se u nás i dříve těšily značnému zájmu badatelů. Ti na téma nahlíželi z perspektivy historického výzkumu (především Hradečný 2000, Tsivos 2012 a 2019, Králová 2009, Konečný – Botu 2005), antropologie a etnografie (Botu 1982), jazykovědy (např. Sloboda 2003) či pedagogiky (např. Dostálová 2010, Bontila 2010, Chábová 2010), včetně rozlišení mezi řeckou a (slavo)makedonskou částí emigrace (Dorovský 1998). Na zachování historické paměti se přitom nepodíleli pouze badatelé, ale též sami příslušníci řecké menšiny, a to jednak publikováním svých pamětí (Karadzos 2004, Papadopoulos 1998 a 1999), vlastní produkcí (Joanidis 2013) a uměleckou tvorbou (Makris 1986), jednak poskytnutím svědectví o prožitých zkušenostech (např. Zissaki-Healey 2013).

Po kolektivní monografii s názvem *„Vyschly nám slzy...“: Řečtí uprchlíci v Československu*, kterou sestavili Kateřina Králová a Kostas Tsivos (Dokořán, 2012), je kniha Jany Polákové již druhým příspěvkem na poli orální historie, který dává hlas přímým účastníkům zkoumané historické reality a zaměřuje se na mikrohistorii. Navzdory tomu se obě publikace značně odlišují. První z projektů byl rovněž navázán na výročí, tentokrát šedesáti let od příchodu uprchlíků z Řecka do Československa. V jeho rámci tým badatelů natočil životopisné videorozhovory se 42 pamětníky z řad řeckých uprchlíků, které jsou široké veřejnosti k dispozici v databázi *Paměti národa*.¹ Tyto rozhovory následně posloužily vzniku zmíněné kolektivní monografie, jejíž chronologicky řazené kapitoly vždy reflektovaly jedno konkrétní téma s cílem postihnout příběh

* Text vznikl v rámci projektu *Neočekávané útočiště? Uprchlíci a občané ve středovýchodní Evropě ve 20. století*, který je financován Evropskou radou pro výzkum (ERC) v rámci programu pro výzkum a inovace EU Horizont 2020 (grant č. 819461).

1 *Sixty Years After. Memory of Greek Civil War Refugees in Czechoslovakia, 1949–2009* [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/sixty-years-after-memory-greek-civil-war-refugees-czechoslovakia-1949-2009> [19. července 2021].

emigrace od útěku z občanské války až po mezigenerační rozdíly vznikající v rodinách a komunitách českých Řeků.

Oproti tomu kniha *Dva životy, dvě kultury, dvě země* byla – vedle stejnojmenné putovní výstavy a dokumentárního filmu – jedním z výstupů projektu iniciovaného nadačním fondem *Hellenika* a odborně zaštitěného *Etnografickým ústavem Moravského zemského muzea* v Brně. Jana Poláková v jeho rámci pořídila 19 rozhovorů s pamětníky, pocházejícími z pěti rodin a reprezentujícími dvě až tři generace v Česku žijících Řeků. Tímto způsobem se autorka snažila zachytit postupnou proměnu narativů, které se z původní ryze osobní a emocionálně laděné perspektivy rodinné historie postupem času přetvářejí ve zprostředkovanou, a tudíž zobecněnou historickou paměť.

V první části knihy autorka na zhruba padesáti stranách podává výklad o příchodu, zaopatření a společenském začlenění dospělých a dětských uprchlíků z Řecka. Prokládá jej četnými citacemi pamětníků, které vhodně ilustrují zvolený narativ. Ten je navíc vizuálně doprovázen pestrou škálou poutavých dobových fotografií, archivních materiálů a novinových článků. Ačkoli se autorka hlásí k mikrohistorickému přístupu ke zkoumání dějin, text vzhledem k jeho obecnosti a absenci úzkého vymezení tématu za mikrohistorickou studii považovat nelze. Ani s ohledem na dříve publikované práce jiných autorů, historiků a etnografů kniha nepřináší mnoho nového. Etnologii blízká témata zachování etnické identity prostřednictvím sdílené kultury, jazyka, náboženství, rodinných a společenských struktur, hudby, tance a gastronomie – kromě již jmenovaných zpracovaná např. Lenkou Němcovou (2005) či Bubulinou Spanosovou (2010) – jsou v textu sice významně zastoupena, nejsou ale propracována do detailů.

Druhou, podstatně delší část publikace tvoří přepis rozhovorů s pamětníky, které jsou členěny dle jednotlivých rodin a chronologicky. Autorce se podařilo sestavit reprezentativní výběr z hlediska pohlaví, věku i geografického rozmístění, a především pak zachytit vzpomínky nejstarších žijících uprchlíků z Řecka, kteří byli v době svého příchodu do Československa v dětském či velmi mladém věku. Autorka se vydala cestou semistrukturovaných rozhovorů, v nichž se převážně soustředila právě na otázky národní a kulturní identity a jejích konkrétních projevů, stejně jako na vztah k bývalé vlasti či vlasti předků, k českému státu a většinové populaci. V tomto ohledu je zajímavé například zachování nářečních výrazů v prepisech rozhovorů, jejichž používání spolu s dalšími prvky poukazuje na silnou lokální identitu některých pamětníků.

Autorka publikace uvádí, že rozhovory byly zpracovány z etnologického hlediska a bez provedení kritického historického rozboru, což mimo jiné vede k jejich jisté historické nepřesnosti. Ta se však bohužel projevuje nejen v samotných rozhovorech, ale též v úvodním textu. Autorka tak kupříkladu tvrdí,

že Československo nepovažovalo Řeky za národnostní menšinu mimo jiné z důvodu jejich setrvání u řecké státní příslušnosti (s. 18), zároveň ale konstatuje nemožnost návratu do Řecka pro velkou část z nich z důvodu předchozího odebrání řeckého občanství (s. 55) a neuvádí nic bližšího k jejich reálnému právnímu postavení. Podobně bez vysvětlení zůstalo tvrzení, podle něhož pro většínu emigrantů znamenal odchod z Řecka záchranu života, což ovšem odsunulo mnohovrstevnatou otázku potenciální nedobrovolnosti „evakuace dětí“ a politicko-ideologického charakteru celé akce na druhou kolej (s. 22). Přepřacování by zasloužila kupříkladu též mapa hlavních emigračních cest z Řecka (s. 30), která zobrazuje pouze dvě ze tří užívaných tras.

Vysvětlení o etnologickém, a nikoli historickém zaměření publikace je pochopitelné, o to víc zarážející je, že v knize rovněž chybí hlubší etnologický rozbor. Metodologii rozhovorů a nastínění hlavních tendencí ve vyjádřeních vypravěčů je věnováno jen několik stran úvodu, zatímco jednotlivé rozhovory s pamětníky jsou ponechány bez komentáře. Jejich vzpomínky a reflexe rodinné historie z pohledu několika generací mají bezpochyby hodnotu samy o sobě a podíl na jejich zachování je hodný ocenění. Přesto by zasloužily pevnější teoretické ukotvení a další analýzu. Zvolený formát knihy, který až na výjimky obsahuje plné verze rozhovorů, a je tudíž rozsáhlý, patrně širší uchopení tématu neumožnil. Navzdory výtkám představuje publikace obohacení pro dosavadní výzkum na toto téma a své čtenáře si bezpochyby najde jak mezi badateli, tak mezi členy řecké komunity a zainteresovanými osobami z širší veřejnosti.

Bibliografie

- Bontila, M. 2010. The Educational and Social Policy of Refugees in the Former Czechoslovakia. *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territorialia*, Supplementum 1, 1, 107–116.
- Botu, A. 1982. Řecká etnická skupina v Československu. *Český lid* 69/1, 47–50.
- Dorovský, I. 1998. *Makedonci žijí mezi námi*. Brno.
- Dostálová, R. 2010. Výuka řeckého jazyka na českých vysokých školách. *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territorialia*, Supplementum 1, 1, 171–183.
- Hradečný, P. 2000. *Řecká komunita v Československu: její vznik a počáteční vývoj (1948–1954)*. Praha.
- Chábová, K. 2010. Vzdělávání řeckých dětí v Československu v letech 1948–1968. *Acta Universitatis Carolinae – Studia Territorialia*, Supplementum 1, 1, 199–210.
- Joanidis, S. 2013. *Řekové v Česku*. Rejvíz.
- Karadzos, G. 2004. *Ukradené slunce*. Lomnice nad Popelkou.
- Konečný, M. – Botu, A. 2005. *Řečtí uprchlíci: kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948–1989*. Praha.
- Králová, K. 2009. Otázka loajality řecké emigrace v Československu v letech 1948 až 1968. *Slovanský přehled* 95/3, 337–350.

- Králová, K. – Tsivos, K. (eds.) 2012. „Vyschly nám slzy...“. Řeční uprchlíci v Československu. Praha.
- Makris, P. 1986. *Děti vyděděnců*. Ostrava.
- Němcová, L. 2005. Identita třetí generace Řeků žijících v České republice. In D. Bittnerová – M. Moravcová (eds.), *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha, 335–346.
- Papadopoulos, L. 1998. *Paidia tis thyellas/Děti bouře: vzpomínky a výpovědi o dětských emigrantech z roku 1948 po padesáti letech*. Praha.
- Papadopoulos, L. 1999. *Nostimon hémar/Den návratu: historie, zážitky a osobní vzpomínky na velkou emigraci z let 1949 a 1950 v Československu u příležitosti uplynulých 50 let*. Praha.
- Sloboda, M. 2003. Language Maintenance and Shifts in a Greek Community in a Heterolingual Environment: The Greeks in the Czech Republic. *Journal of the Hellenic Diaspora* 21/1, 5–33.
- Spanosová, B. 2010. *Sentiment and Manifestation of Greekness in the Czech Republic*. Diplomová práce. Praha.
- Tsivos, K. 2012. *Řecká emigrace v Československu (1948–1968) – od jednoho rozštěpení ke druhému*. Praha.
- Tsivos, K. 2019. „O megalos kajmos tis xeniteias...“. *Ellines politikoi prosfyges stin Tsechoslovakia, 1948–1989*. Athina. [Τσίβος, Κ. 2019. «Ο μεγάλος καιμός της ξενητείας...». Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες στην Τσεχοσλοβακία, 1948–1989. Αθήνα.]
- Zissaki-Healey, T. 2013. *Řecký politický exil a národnostní menšina v českých zemích*. Přel. Věra Klontza-Jaklová. Praha.

